

SCI-CONF.COM.UA

CURRENT TRENDS IN SCIENTIFIC RESEARCH DEVELOPMENT

**PROCEEDINGS OF VIII INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
MARCH 13-15, 2025**

**BOSTON
2025**

CURRENT TRENDS IN SCIENTIFIC RESEARCH DEVELOPMENT

Proceedings of VIII International Scientific and Practical Conference
Boston, USA
13-15 March 2025

Boston, USA

2025

UDC 001.1

The 8th International scientific and practical conference “Current trends in scientific research development” (March 13-15, 2025) BoScience Publisher, Boston, USA. 2025. 547 p.

ISBN 978-1-73981-122-8

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Current trends in scientific research development. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Boston, USA. 2025. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-current-trends-in-scientific-research-development-13-15-03-2025-boston-ssha-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: boston@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2025 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2025 BoScience Publisher ®

©2025 Authors of the articles

БРЕХНЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН: НЕВЕРБАЛЬНІ ПРОЯВИ ТА КОГНІТИВНІ МЕХАНІЗМИ

Шиделко Анна Володимирівна

к. соц. н., доцент,
доцент кафедри загальної та соціальної психології,
Навчально-науковий інститут управління, психології та безпеки,
Львівський державний університет внутрішніх справ

Руда Роксолана Іванівна

студентка 3 курсу, спеціальності 053 «Психологія»
Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація. У статті розглянуто феномен брехні як багатогранне соціально-психологічне явище, що має значний вплив на суспільство та міжособистісну взаємодію. Здійснено аналіз основних типів брехні, її психологічних механізмів, а також невербальних проявів. Окрема увага приділена когнітивним спотворенням, які впливають на сприйняття правдивої та хибної інформації. Запропоновано рекомендації щодо підвищення критичного мислення та медіаграмотності для ефективної протидії маніпуляціям і дезінформації.

Ключові слова: брехня, когнітивні спотворення, невербальна комунікація, дезінформація, маніпуляція, соціальна психологія.

Актуальність дослідження означеної теми ґрунтується на тому, що у сучасному світі, де інформація поширюється з безпрецедентною швидкістю, проблема брехні набуває особливої гостроти. Дезінформація, фейкові новини та маніпуляції стають загрозою не лише для окремих осіб, а й для суспільства в цілому. Соціальні мережі та цифрові платформи сприяють розповсюдженню неправдивих відомостей, що підриває довіру до інституцій та формує хибну суспільну думку.

Брехня, як соціально-психологічний феномен, впливає на політичні процеси, економічну стабільність, міжособистісні відносини та психологічний стан індивідів. Розуміння механізмів її поширення та вироблення методів протидії дезінформації є важливим напрямом сучасної психології.

Виявлення брехні та нещирості є складним завданням у будь-якому спілкуванні, незалежно від професії. Люди постійно взаємодіють між собою, і розуміння того, коли хтось говорить неправду, може мати вирішальне значення в особистих стосунках, ділових переговорах і навіть у повсякденному житті.

Означена тема розглядається в межах міждисциплінарних досліджень, зокрема у й галузі психології, а результати наукових напрацювань висвітлено в багатьох публікаціях, зокрема: [1], [2], [3], [4], [5].

Аналізуючи праці науковців, розуміємо, що психологія накопичила значний обсяг знань у цій галузі, пропонуючи різні підходи та методи для розпізнавання обману. Вчені виділяють три феномени, пов'язані з нещирістю: неправда (висловлювання, що базується на неповному знанні або жартівливому намірі), брехня (свідоме викривлення істини, яка відома суб'єктові, з метою введення в оману співбесідника) та обман (така напівправа або правда, яка, на думку дурисвіта, спровокує обманутого на помилкові висновки із вірогідних фактів). Розглянемо кожен з цих феноменів детальніше.

Неправда, як правило, виникає внаслідок недостатньої обізнаності або ж є наслідком жартівливого наміру. Наприклад, людина може поширювати чутки, не усвідомлюючи їхньої неправдивості, або ж розповідати жартівливу історію, не маючи наміру обманути. Важливо зазначити, що неправда не завжди є навмисною, але вона може призвести до поширення хибної інформації.

На відміну від неправди, **брехня** є свідомим актом, спрямованим на введення співрозмовника в оману. Людина, яка бреше, знає правду, але навмисно її викривлює. Мотивація брехні може бути різною: від бажання уникнути покарання до прагнення отримати вигоду. Психологічні механізми, що лежать в основі брехні, включають когнітивні спотворення, емоційне напруження та інші фактори.

Обман, своєю чергою, є складнішим феноменом, оскільки він використовує правду для досягнення неправдивих висновків. Людина, яка обманює може маніпулювати контекстом, викривлювати факти або ж використовувати напівправду, щоб спонукати співрозмовника до помилкових висновків. Обман часто є ефективнішим за пряму брехню, оскільки його важче розпізнати.

Означені феномени – неправда, брехня та обман – є базовими формами нещирості, які проявляються в різних видах брехні.

Вчені виділяють кілька видів брехні. Класифікація видів брехні – це спроба систематизувати та впорядкувати різноманітні форми обману, які зустрічаються в людському спілкуванні.

За наміром брехня буває: добродесна (біла брехня), вона використовується для захисту почуттів іншої людини або для уникнення конфлікту та зловмисна (чорна брехня), використовується для отримання особистої вигоди або для заподіяння шкоди іншій людині.

За формою: пряма (висловлювання, що суперечить дійсності), приховування правди (навмисне замовчування важливої інформації), викривлення (подання фактів у спотвореному вигляді), маніпуляція (викривлення інформації, з метою спонукання до певних дій).

За контекстом брехня буває: в міжособистісних відносинах, в політиці, рекламі, соціальних мережах.

За ступенем усвідомленості. Усвідомлена брехня (навмисне викривлення правди), неусвідомлена брехня (викривлення правди, зумовлене когнітивними спотвореннями або психологічними захисними механізмами).

За способом передачі: вербальна брехня (брехня, висловлена словами), невербальна (висловлена за допомогою міміки, жестів, інтонації) та письмова брехня (висловлена в письмовій формі). Також сюди можна додати самообман (викривлення правди щодо самого себе), і плітки (поширення неправдивої інформації про інших людей).

Людина, під час спроби збрехати чи обманути рідко усвідомлює те, що вербальна комунікація відіграє не настільки важливу роль, як невербальна. Адже друга, будучи менш контрольованою, ніж перша, часто видає справжні емоції та наміри людини. Хоча не існує універсального «детектора брехні», здатного безпомилково ідентифікувати обман, спостереження за невербальними сигналами може надати цінну інформацію про щирість співрозмовника.

Дослідження показують, що існує низка невербальних індикаторів, які можуть свідчити про нещирість людини. Серед них варто зазначити наступні: нерівномірність виразу обличчя, особливо асиметрія усмішки, може вказувати на штучність емоцій. Справжня усмішка залучає м'язи обох половин обличчя, тоді як фальшива часто є односторонньою; відсутність залучення м'язів навколо очей; верткий погляд, посилене моргання, напруження губ, покусування їх, а також зміна кольору обличчя є фізіологічними реакціями на стрес, який часто супроводжує брехню. Жести, такі як «прикривання рота рукою», «рука до обличчя», «доторкання до носа», «потирання очей», «відтягування коміра», нахил тулуба назад («відхід»), можуть бути підсвідомими спробами приховати неправду та свідчити про дискомфорт, який людина відчуває при розмові. Форсування звука, постійне покашлювання, заїкання (у порівнянні з пересічними ситуаціями), поява мовних недоліків, можуть бути наслідком нервового напруження.

Брехлива поведінка є складним феноменом, що корениться в різноманітних психологічних факторах. Однією з ключових рушійних сил є мотивація, яка може варіюватися в широкому діапазоні. Часто люди вдаються до брехні з метою самозбереження, прагнучи уникнути покарання, критики або соціального осуду. Страх перед негативними наслідками може спонукати їх до викривлення правди. Крім того, отримання вигоди є потужним мотиватором. Особисті цілі, такі як матеріальні блага, підвищення статусу або встановлення влади, можуть стимулювати брехливу поведінку. Егоїстичні мотиви можуть переважити моральні міркування, спонукаючи до обману. Маніпуляція також

відіграє значну роль. Брехня може бути використана як інструмент контролю, дозволяючи впливати на інших людей, нав'язувати їм свою волю або створювати вигідний імідж. Маніпулятори використовують брехню для впливу на емоції та поведінку інших, прагнучи досягти своїх цілей.

Психофізіологічні аспекти брехні також є важливими. Емоції, такі як страх, тривога та почуття провини, часто супроводжують брехливу поведінку, викликаючи фізіологічні зміни. Підвищення серцебиття, потовиділення та зміни в міміці можуть бути видимими проявами цих емоцій.

Когнітивні процеси, такі як пам'ять, увага та мислення, також відіграють значну роль. Людина може використовувати когнітивні спотворення, щоб виправдати свою брехню або приховати її сліди. Пам'ять може бути викривлена, щоб відповідати брехливій версії подій, а увага може бути зосереджена на деталях, які підтверджують брехню. Мислення може бути спрямоване на пошук виправдань або раціоналізацію брехливої поведінки.

Когнітивні спотворення також відіграють важливу роль в омані, адже це систематичні помилки мислення, що впливають на наші судження та рішення, особливо у контексті сприйняття брехні. Вони виникають через обмеженість обробки інформації мозком та прагнення до спрощення.

Серед основних типів когнітивних спотворень, що впливають на сприйняття брехні, виділяють наступні:

- *ефект ореолу* – формування позитивного враження про людину на основі одного позитивного аспекту, що призводить до довіри до її слів, навіть якщо вони є брехливими;
- *ефект доступності* – схильність переоцінювати ймовірність подій, які легко згадати, що робить яскраві та емоційно забарвлені брехливі історії більш переконливими;
- *ефект прив'язки* – тенденція покладатися на першу отриману інформацію, навіть якщо вона неправдива, що може спотворити подальшу оцінку правдивості;

▪ *упередження сліпої плями* – переконання, що ти менш схильний до упереджень, ніж інші, що робить людину менш критичною до брехні.

Підсумовуючи викладене, констатуємо, що феномен брехні є багатограним і потребує комплексного підходу до вивчення. Сучасний інформаційний простір створює сприятливі умови для поширення дезінформації, що робить важливим розвиток критичного мислення та медіаграмотності. Невербальні ознаки брехні можуть допомогти у її виявленні, а когнітивні спотворення відіграють ключову роль у її сприйнятті. Для протидії брехні необхідне комплексне розуміння її природи, впливу на особистість та суспільство, а також вироблення ефективних механізмів інформаційної безпеки.

Перспективи подальших досліджень передбачають розширення аналізу методів виявлення брехні та розробку стратегій формування інформаційної стійкості суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шиделко А., Калька Н. Феномен брехні та брехливості : вікові особливості. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи* : збірник наукових праць. Вип. 6. 2020. С. 153–157. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3583>.

2. Яремчук Р. Психологічна сутність категорій «неправда» та «брехня» в межах інтерпретації результатів поліграфологічних досліджень. URL: <https://psychped.navs.edu.ua/index.php/psychped/article/view/1412>.

3. Литвинова, І., & Добровольський, А. (2023). Методи виявлення вербального прояву брехні в процесі діяльності співробітників оперативних розділів. *Наукові праці Київського авіаційного інституту. Серія: Юридичний журнал «Повітряне і космічне право»*, 4 (69), 191–196. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.69.18379>.

4. Хижняк Л. М., Хижняк О. В. Брехня в комунікативному просторі: виклик перед «новою дипломатією». URL: <https://international-relationships->

tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/230fea8a1dfdda782c297f6403708afc.pdf#page=116.

5. Стуліка О. Б. Брехня та обман як особистісні маніпулятивні засоби взаємодії. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5128/1/Akt_pr_2021.pdf#page=173.